

E D E B İ Y A T / D E N E M E

Prens

niccolò machiavelli

*İtalyanca aslından çeviri,
önsöz ve dipnotlar:
Rekin Teksoy*

Niccolò Machiavelli'nin XVI. yüzyılda yapılmış bir kaziresmi.

VIII

DE HIS QUI PER SCELERA AD PRINCIPATUM PERVENERE¹

1 Sıradan bir yurttaşın tümüyle talihe ya da erdeme dayanmadan prens olmasının iki yolu daha vardır ki, bunlardan biri cumhuriyetlerin ele alındığı yerde² daha uzun incelese de, bunları bir yana bırakmam doğru olmaz. Bu yollar, alçakça ve iğrenç bir yoldan prensliğe yükselmek ya da sıradan bir yurttaşın kendi yurttaşlarının desteğiyle ülkesinin prensi olmasıdır. İlk yol biri eski, biri yeni iki örnekle kanıtlanacak, ama bu yöntemin değerlendirilmesi yapılmayacak, çünkü bunlara öykünmek zorunda kalacaklar için bu örneklerin yeterli olacağını sanıyorum.

2 Sicilyalı Agathocles³ yalnızca sıradan bir yurttaş değil, üstelik en aşağı, en alt konumdayken Siracusa kralı oldu. Bir çömlekçinin oğlu olan bu kişi, yaşamının çeşitli

1/ ALÇAKLIKLA PRENSLİĞE YÜKSELENLER KONUSUNDA

2/ Machiavelli bu konuyu *Discorsi* adlı yapıtında ele alır.

3/ Machiavelli, Siracusa tiranı Agathocles'i (MÖ 361-289) tarihçi Diodorus Siculus aracılığıyla öğrenmiştir.

evreleri boyunca hep alçakça bir yaşam sürdü; ama alçaklıklarına öyle ruhsal ve bedensel bir güç (*virtü*) ekledi ki, asker olup derece derece yükseldi ve Siracusa pretor'u⁴ olmayı başardı. Bu göreve gelince prens olmayı ve kendisine gönül rızasıyla verilen şeyi⁵ kimseye borçlu olmadan zorla elinde tutmayı aklına koydu ve ordularıyla Sicilya'da savaşmakta olan Kartacalı Amilcare ile bu konuda anlaşıp bir sabah, sanki cumhuriyete ilişkin sorunları ele alacaklarmış gibi Siracusa halkını ve senatosunu topladı; verdiği işaretle bütün senatörleri ve halkın en varlıklılarını askerlerine öldürttü; bunlar ölünce prensliği ele geçirdi ve yurttaşların hiçbir direnişiyile karşılaşmadan prensliğini sürdürdü. İki kez Kartacalılara yenilmesine ve sonunda kuşatmayla karşılaşmasına karşın, yalnızca kenti savunmakla kalmadı, askerlerinin bir bölümünü kuşatmacılara karşı bırakıp geri kalanlarla Afrika'ya saldırdı ve kısa sürede Siracusa'yı kuşatmadan kurtarıp Kartacalıları zor durumda bıraktı: Onunla anlaşmak, Afrika'daki topraklarıyla yetinmek, Sicilya'yı Agathocles'e bırakmak zorunda kaldılar.⁶

3 Demek ki, bu kişinin eylemlerini ve yaşamını değerlendiren biri, talihe bağlanabilecek bir şey göremez ya da çok

4/ Pretor = ordunun başkomutanı; Latince'si: *praetor*.

5/ İktidarı.

6/ Kartacalılar.

az şey görür; yukarıda da söylendiği gibi o, birinin kayırmasıyla değil, bin bir engele ve tehlikeye karşın elde ettiği askerî rütbelerle prensliğe erişti ve sonra bir sürü cesur ve tehlikeli kararlarla burada tutundu. Ama, yurttaşlarını öldürmenin, dostlarına ihanet etmenin, inançsız, acımasız, dinsiz olmanın de erdem olduğu söylenemez; bu yöntemler güç kazandırabilir ama şan kazandırmaz. Agathocles'in tehlikeleri karşılayıp onlardan sıyrılması, tersliklere göğüs gerip onları alt eden ruh yüceliği dikkate alınırca, en iyi komutanlardan geri kalır yani olmadığı görülür; ne var ki, acımasız kıyıcılığı, insanlık dışı davranışları ve sayısız alçaklıkları onun örnek insanlar arasında yer almasını engeller. Demek ki, elde ettiği şey talihe de erdeme de bağlanamaz, çünkü elde ettiğini bu ikisi de olmadan elde etmiştir.

4 Günümüzde, VI. Alexander'ın egemenliği sırasında Oliverotto da Fermo⁷ çocuk yaşta babasız kalınca, Giovanni Fogliani adındaki dayısı tarafından yetiştirildi ve gençliğinin ilk döneminde, askerliği öğrenip yüksek bir rütbeye erişsin

7/ Asıl adı Oliverotto degli Euffreducci ya da Uffreducci (1475-1503). Aralık 1501'de Fermo'yu ele geçirdi, Magione Şatosu'nda Cesare Borgia'ya karşı düzenlenen toplantıya katıldı (Ekim 1502), Cesare Borgia tarafından öldürüldü. *Bkz.* Bölüm VII, not 19.

diye, Paulo Vitelli'nin⁸ yanına asker olarak verildi. Paulo ölünce onun kardeşi Vitellozzo'nun komutası altına girdi; ve uyanıklığı ve bedeninin ve ruhunun sağlamlığıyla kısa süre içinde ordunun en seçkin askeri oldu. Ama başkalarıyla birlikte olmayı aşılayıcı bulduğu için, köleliği vatanlarının özgürlüğüne yeğleyen kimi Fermo yurttaşlarının desteği ve Vitellozzo'nun yardımıyla Fermo'yu işgal etmeyi düşündü; ve Giovanni Fogliani'ye mektup yazarak, yıllardır evinden uzak kaldığı için gidip onu ve kentini görmek ve bu arada malvarlığını da tanımak⁹ istediğini belirtti; ve şan kazanmaktan başka bir amaç uğruna çaba harcamadığını, yurttaşlarının zamanını boşa harcamadığını görmeleri için de, dostlarından ve adamlarından oluşan yüz atlının eşliğinde, saygın bir biçimde gidecekti kente; ondan,¹⁰ Fermo halkının kendisini şanına yaraşır bir biçimde karşılaması için gerekeni yapmasını istedi; bu karşılama yalnızca ona değil, kendisini yetiştirmiş olan dayısına da şan katacaktı.

5 Bunun üzerine Giovanni, yeğeni için gerekenleri eksiksiz olarak yerine getirdi; Fermo halkına onu saygın bir

8/ On beşinci yüzyılın ikinci yarısının önde gelen komutanlarından. Pisa'ya karşı savaşta Floransalılarla birlikte savaştı. İhanetle suçlanarak yargılandı ve kellesi vuruldu (1499).

9/ Malını mülkünü belirlemek.

10/ Ondan = Giovanni Fogliani'den.

biçimde karşılattıktan sonra, evinde konuk etti; birkaç gün geçtikten sonra, Oliverotto tasarladığı alçaklık için gerekli hazırlıkları gizlice yapıp büyük bir şölen düzenledi ve Giovanni Fogliani ile Fermo'nun ileri gelenlerinin tümünü çağırdı. Yemekler yendikten, bu tür şölenlerde yer alan eğlenceler sona erdikten sonra, Oliverotto, Papa Alexander ile oğlu Cesare'nin büyüklüğünden ve yaptıklarından söz ederek, bilinçli olarak nazik bir konuya değindi.¹¹ Bu görüşe Giovanni ile başkaları yanıt verirken, birden yerinden kalkarak bu konunun gizli bir yerde konuşulması gerektiğini söyledi; bir odaya gitti ve Giovanni ile öteki yurttaşlar da onun peşinden gittiler. Yerlerine oturur oturmaz, gizli yerlerden çıkan askerler Giovanni ile ötekileri öldürdü.

6 Bu cinayetin ardından Oliverotto atına atladı, kente sürüp, saraydaki yüksek görevlileri kuşatma altına aldı; korkudan herkes ona boyun eğdi, yeni bir hükümet kuruldu, o da kendini prens yaptı. Hoşnut olmadıkları için ona zarar verebileceklerin tümü öldüğü için yeni, sivil ve askerî kurumlarla iktidarını pekiştirdi; öyle ki, prensliği elinde tuttuğu bir yıl boyunca yalnızca Fermo kentinde güvenlik içinde olmakla kalmayıp komşularının tümüne de korku saldı. Eğer yukarıda da

11/ Bu tarihte Oliverotto da, Vitellozzo da Cesare Borgia'nın hizmetinde idiler; bu olay Sinigaglia kıyımından bir yıl önce geçmiş olabilir.

denildiği gibi, Sinigaglia'da Orsini ve Vitelli'lerle birlikte Cesare Borgia'nın tuzağına düşmeseydi, tıpkı Agathocles gibi onun da yenilgiye uğraması zor olurdu; ama akraba cinayeti işledikten bir yıl sonra o da, erdemlerini ve alçaklıklarını benimsediği Vitellozzo ile birlikte yakalanarak boğazlandı.¹²

7 Agathocles ile benzerlerinin bir sürü ihanetlerine ve acımasızlıklarına karşın, nasıl olup da yurtlarında uzun süre güvenlik içinde yaşayabildikleri, yurttaşları onlara karşı başkaldırmaksızın dış düşmanlara karşı kendilerini koruyabildikleri sorulabilir; çünkü birçok zalim, bunalımlı savaş dönemleri bir yana, barış dönemlerinde bile devletini koruyamamıştır. Sanırım bu, acımasızlıkların iyi ya da kötü uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Bir kerede ve kendini güvenceye almak amacıyla yapılan ve yinelenmeyip ilk fırsatta halkın yararına dönüştürülen acımasızlıklara iyi uygulama (eğer kötüye iyi denilebilirse) adı verilebilir; başlangıçta az olup zamanla azalacak yerde artanlar ise kötü uygulamalardır. İlk yöntemi uygulayanlar Tanrı'nın ve insanların desteğiyle, tıpkı Agathocles gibi durumlarına bir çözüm bulabilirler; ötekilerin ise tutunmaları olanaksızdır.

12/ Bkz. Bölüm VII, not 19.